

İŞÇİNİN İŞİ GÖRÜRKEN MEYDANA GETİRDİĞİ ESERLER

Av. Remziye DEMİR

GİRİŞ

Fikri mülkiyet hukukunda kural, fikri ürünün yaratıcısının yarattığı ürün üzerindeki her türlü haktan kendisinin istifade etmesidir. Bu bağlamda fikri ürünün yaratıcısı, esere ilişkin yararlanma haklarını devretmediği veya bu konuda bir başkasına ruhsat tanımadığı sürece, eser üzerindeki mali haklar sadece yaratıcısı tarafından kullanılabilir¹. Kural bu olmakla birlikte kanun koyucu bazı istisnai durumlarda, bazı istisnai durumlarda eserden münhasıran yararlanma yetkisi başka kişilere tanınmıştır. Çalışmamızın konusunu teşkil eden bir hizmet ilişkisi çerçevesinde yaratılan eserlere ilişkin FSEK m. 18/f. 2 hükmü de bu istisnai durumlardan birini oluşturmaktadır. Hükümle çalıştıranlar veya tayin edenler aralarındaki özel sözleşmeden veya işin mahiyetinden aksi anlaşılmadıkça işçinin işi görürken meydana getirdiği eser üzerindeki mali hakları münhasıran kullanma yetkisine sahip kılınmıştır.

Çalışmamızın daha iyi anlaşılabilmesi için ilk bölümde temel kavramlar ele alınmıştır. Bu bağlamda en önemli kavramlardan olan işçi, eser, çalıştıran ve tayin eden, tüzel kişinin uzuvları kavramları ele alınmıştır. İkinci bölümde, eser üzerindeki haklar ve özellikle çalıştıranlara tanınan hakkın hukuki niteliği ele alınmıştır. Çalışmamızın son ve üçüncü bölümünde ise işçinin iş görürken meydana getirdiği eserler üzerindeki hakların çalıştıranlar tarafından kullanılmasının şartlarına değinilmiştir.

¹ Cem Baygın, “Fikri Hukukta Yaratıcı Eser Sahibi ve Eser Üzerindeki Mali Hakları Kullanmaya Kanunen Yetkili Sayılan Kişiler”, **Prof. Dr. Ömer Teoman’a 55. Yaş Günü Armağanı**, C. I, Beta Yayınları, İstanbul 2002, s. 148; Gül Okutan Nilsson, “Türk Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda Tüzel Kişinin Eser Sahipliği Sorunu”, **Uğur Alacakaptan’a Armağan**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2008, s. 483.

I. TEMEL KAVRAMLAR

İşçinin işi görürken meydana getirdiği eserleri ele almadan önce buradaki temel kavramların açıklanması gerekir. Çalışmanın daha iyi anlaşılabilmesi ve konunun bir bütün olarak ele alınabilmesi için bu bölümde işçi, işin görülmesi, eser, çalıştıran ve tayin eden ile tüzel kişinin uzuvları kavramlarına kısaca değinilecektir.

A. İşçi Kavramı

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu²'nda işçi kavramı tanımlanmamış olduğundan burada diğer kanunlardaki tanımlara yer vereceğiz. Zira bu kanunlarda yer alan tanımlar, FSEK bakımından da caridir³. İş Kanunu'nda, Basın İş Kanunu'nda, Deniz İş Kanunu'nda, Türk Borçlar Kanunu'nda işçi tanımına yer verildiğini görmekteyiz. Konumuz itibariyle, burada İş Kanunu ile Borçlar Kanunu'ndaki işçi tanımına yer vereceğiz.

İş Kanunu'nun 2. maddesi uyarınca işçi, bir iş sözleşmesine dayanarak çalışan gerçek kişidir. Aynı Kanun'un 8. maddesinde ise iş sözleşmesi, bir tarafın (işçi) bağımlı olarak iş görmeyi, diğer tarafın (işveren) da ücret ödemeyi üstlenmesinden oluşan sözleşme olarak tanımlanmıştır. Buradan iş sözleşmesinin unsurları, iş görme, ücret ve bağımlılık olarak tespit edilebilmektedir⁴. Buna karşılık İş Kanunu'nun 4. maddesinde bu kanunun uygulanmayacağı istisnai iş ve iş ilişkileri düzenlenmiştir. Söz konusu iş ve iş ilişkisi Deniz İş Kanunu, Basın İş Kanunu gibi özel bir kanunun düzenleme alanına giriyorsa bu kanun hükümlerine tabi olur; bu nitelikte özel bir kanun mevcut değilse Türk Borçlar Kanunu'nun hizmet sözleşmesine ilişkin hükümleri uygulama alanı bulur⁵.

Öte yandan Türk Borçlar Kanunu'nda işçi tanımı yapılmamış, hizmet sözleşmesi ise Kanun'un 393 maddesinde, işçinin işverene bağımlı olarak belirli veya belirli olmayan süreyle iş görmeyi ve işverenin de ona zamana veya yapılan işe

² RG T. 13.12.1951, S. 7981.

³ Talat Canbolat, "Fikri ve Sınai Haklar Yönünden İşçi Kavramı", **Fikrî Mülkiyet Hukuku Yıllığı**, Ed. Tekin Memiş, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012, s. 50.

⁴ Sarper Süzek, **İş Hukuku**, 12. bs., Beta Yayınları, 2016 İstanbul, s. 247 vd.; Nuri Çelik/ Nurşen Caniklioğlu/ Talat Canbolat, **İş Hukuku Dersleri**, 29. bs., Beta Yayınları, 2016 İstanbul, s. 113 vd.

⁵ Çelik/ Caniklioğlu/ Canbolat, **a.g.e.**, s. 126; Süzek, **a.g.e.**, s. 259.

göre ücret ödemeyi üstlendiği sözleşme olarak tanımlanmıştır. Mülga BK m. 313/1'in aksine burada "bağımlılık" unsuruna yer verilmesi isabetli görülmektedir⁶.

İşçinin, iş görme borcunu işverenin emir ve talimatları doğrultusunda, işverenin otoritesi altında yerine getirmesi ve tüm iş sürecinin işverence denetlenmesi olarak açıklanan bağımlılık unsuru⁷, iş sözleşmesini diğer iş görme sözleşmelerinden ayırıcı niteliktedir⁸. Dolayısıyla iş sözleşmesi haricinde iş görme borcu doğuran eser (istisna), vekâlet veya yayım sözleşmesine göre çalışanlar işçi niteliğini haiz değildir⁹.

B. Eser Kavramı

Doktrinde eser, onu meydana getiren kişinin bilimsel veya sanatsal özelliğini yansıtan bir fikri emek ürünü olarak tanımlanır¹⁰. FSEK m. 1/B'de ise eser, sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsulleri şeklinde tanımlanmıştır. Bir fikir ve sanat eserinin FSEK anlamında eser kabul edilebilmesi için bir takım şartların bir arada bulunması gerektiği ifade edilmektedir. Bu şartlar, ortada fikri bir ürünün olması, bu fikri ürünün bir şekle bürünmüş olması, fikri ürünün sahibinin hususiyetini yansıtması ve FSEK'de öngörülen esertürlerinden birine dahil olması şeklinde sıralanmaktadır¹¹.

C. Çalıştıran ve Tayin Eden Kavramları

FSEK'de çalıştıran ve tayin eden kavramları tanımlanmadığından bunlardan ne anlaşılması gerektiği tespit edilmelidir. Bu bağlamda yukarıda ifade ettiğimiz

⁶ Tankut Centel, "Türk Borçlar Kanunu'nda Hizmet Sözleşmelerinin Tanımı ve Kurulması", **TİSK Akademi**, 2011, s. 9.

⁷ Nuri Çelik, **İş Hukuku Dersleri**, Beta Yayınları, 26. bs., 2013, İstanbul, s. 86; Çelik/Canıklıoğlu/Canbolat, **a.g.e.**, s. 118; Süzek, **a.g.e.**, s. 253 vd.

⁸ Ali Güzel, "Fabrikadan İnternet'e İşçi Kavramı ve Özellikle Hizmet Sözleşmesinin Bağımlılık Unsuru Üzerine Bir Deneme", **Prof. Dr. Kemal Oğuzman'a Armağan**, Ankara 1997, s. 96.

⁹ Çelik/Canıklıoğlu/Canbolat, **a.g.e.**, s. 118 vd.; Süzek, **a.g.e.**, s. 253 vd.

¹⁰ Baygın, **a.g.e.**, s. 145.

¹¹ Savaş Bozbel, **Fikri Mülkiyet Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 27.

üzere¹² işçi iş sözleşmesine dayanarak çalışan gerçek kişi olup bu sözleşmenin diğer tarafını işveren oluşturur. FSEK'deki çalıştıran kavramı ile kastedilen de işverendir.

İşveren, İş Kanunu'nun 2. maddesinde, işçi çalıştıran gerçek veya tüzel kişi yahut tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluş olarak tanımlanmıştır. Tüzel kişi işveren özel hukuk tüzel kişisi veya kamu hukuku tüzel kişisi olabilir¹³. Tayin kavramıyla ise idare hukuku prensiplerine göre kamu gücünü elinde bulunduran ve bu güce dayanarak idari bir tasarrufla memurları görevlendiren kamu kurum ve kuruluşları kastedilmektedir¹⁴.

D. Tüzel Kişinin Uzuvarları Kavramı

FSEK m. 18/f. 2 uyarınca, işverenin tüzel kişi olması halinde tüzel kişinin organlarını oluşturan kişilerin meydana getirdiği eser üzerindeki hakları kullanma yetkisi tüzel kişiye ait olur¹⁵. Zira söz konusu hükümde, aralarındaki özel sözleşmeden veya işin mahiyetinden aksi anlaşılmadıkça, çalışanların işlerini görürken meydana getirdiği eserler üzerindeki hakların bunları çalıştıran veya tayin edenlerce kullanılacağı; tüzel kişilerin uzuvarları hakkında da bu kuralın uygulanacağı düzenlenmiştir. Doktrinde bir görüş ise hükmün başarısız bir şekilde ele alındığını ifade ederek bu hükmün esasen tüzel kişinin eser üzerindeki mali hakları kullanabileceğine ilişkin olduğu savunulmaktadır¹⁶.

¹² Bkz. s. 2-3.

¹³ Süzek, **a.g.e.**, s. 132.

¹⁴ Baygın, **a.g.e.**, s. 150.

¹⁵ Fırat Öztan, **Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku**, Ankara 2008, s. 252-253; Baygın, **a.g.m.**, s. 159; Levent Yavuz/ Türkay Alıca/ Fethi Merdivan, **Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu**, C. I, Seçkin, Ankara 2013, s. 595; Funda Cinoğlu, **Eser Üzerinde İşverenin Hak Sahipliği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s. 49.

¹⁶ Ünal Tekinalp, **Fikri Mülkiyet Hukuku**, 5. bs., Vedat Kitapçılık, İstanbul 2012, s. 147.

II. ESER ÜZERİNDEKİ HAKLAR

A. Genel Olarak

FSEK’de eser üzerindeki haklar, manevi ve mali haklar olmak üzere düzenlenmiştir. Mali haklar, eser sahibinin eser sahipliğinden doğan ve kendisine münhasır yetkiler veren mutlak haklardır¹⁷. Bu haklar, eserin mali semerelerinden yararlanma ve üçüncü kişilerin haksız yararlanma girişimlerini engellemeye imkan verir. Bu bağlamda eser sahibi, eserini çoğaltabilir, temsil ettirebilir, yayımlayabilir, işlettirerek, seslendirerek, umuma ileterek bundan ekonomik bir menfaat sağlayabilir¹⁸.

Manevi haklardır ise FSEK’in eser sahibine, eser dolayısıyla tanıdığı doğrudan kişiliğe bağlı haklardır¹⁹. Bunlar eserin meydana getirilmesiyle birlikte doğar. Manevi haklar sınırlı sayıda olup kural olarak bizzat eser sahibi tarafından kullanılır²⁰.

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere FSEK’de eser üzerindeki haklar, manevi ve mali haklar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bununla birlikte doktrinde söz konusu ayrımın suni bir ayrım olduğu, esasen bu hakların birbiri ile bağlantı içinde olduğu ve bu iki yönün birbirinden kesin çizgilerle ayıramayacağı ifade edilerek haklı olarak eleştirilmektedir²¹. Bu haklar arasında karşılıklı bir ilişki, etkileşim ve iç içelik olduğu ifade edilmektedir²². Hatta işçinin sahip olduğu manevi haklar ile işverenin kullanma yetkisine sahip olduğu mali hakların çatışması söz konusu olabilmektedir. Bunun en tipik örneği, FSEK m. 18/II uyarınca eser üzerindeki mali hakları kullanma yetkisine sahip işverenin eser yayma hakkı ile bizim sistemimizde manevi haklar kapsamında düzenlenen²³ işçinin umuma arz yetkisinin çatışmasıdır. Doktrinde bir

¹⁷ Bozbel, **a.g.e.**, s. 71.

¹⁸ Bozbel, **a.g.e.**, s. 71-72.

¹⁹ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 160-161; Bozbel, **a.g.e.**, s. 71.

²⁰ Bozbel, **a.g.e.**, s. 71.

²¹ Halil Arslanlı, **Fikri Hukuk Dersleri II**, İstanbul 1954, s. 63; Mustafa Aksu, “Eser Yaratıcısının Eseri Üzerindeki Manevi Hakları (Eser Yaratıcısı Kişilik Hakkı) ile Genel Kişilik Hakkı İlişkisi Üzerine Bir Deneme”, **Prof. Dr. Rona Serozan’a Armağan**, C. I, On İki Levha, İstanbul 2010, s. 123; Cinoğlu, **a.g.e.**, s. 54.

²² Aksu, **a.g.m.**, s. 137-138.

²³ Aksu, **a.g.m.**, s. 132.

görüŖ, alıŖanların meydana getirdiği eserler yönünden umuma arz yetkisinin, aralarındaki sözleşmede açıka kararlaŖtırılmasa dahi kanunen alıŖtırana devredilmiş sayılması gerektiği yönündedir²⁴. Buna karşılık bizim de katıldığımız görüŖe göre, bu yönde mutlak bir kabulün yerine her somut olayın kendi özelliği göz önünde tutularak sonuca varılması gerekir²⁵.

B. Eser Üzerindeki Hakların Kullanılması

Hakların kullanılması baŖlıđı altında düzenlenen FSEK m. 18 uyarınca, mali hakları kullanma yetkisi münhasıran eser sahibine aittir. Aralarındaki özel sözleşmeden veya işin mahiyetinden aksi anlaşılmadıka; alıŖanların ve bu arada işilerin işlerini görürken meydana getirdiği eserler üzerindeki hakları bunları alıŖtıran veya tayin edenlerce kullanılır. Ayrıca tüzel kişilerin uzuvları hakkında da bu kuralın uygulanması söz konusudur.

Maddenin bu ifadesi, manevi hakların türlerinden umuma arz, eser sahibi olarak belirtilme, eserde değişiklik yapılmasını menetme ve eserine ulaşabilme haklarının bu madde kapsamında ele alınıp alınamayacağı sorununu gündeme getirmektedir²⁶. 4630 sayılı Kanun’la değişik FSEK m. 10’da tüzel kişilerin alıŖtırdıkları kişilerce yaratılan eserler üzerindeki hakları kullanacağı hükme bağlanmıştır. 4630 sayılı Kanun’un Alt Komisyon’un madde gerekesinden hem mali hem manevi hakları bu kişilerin kullanabileceği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte doktrinde haklı olarak manevi hakların niteliği de göz önüne alınarak bu hakları kullanma yetkisi alıŖanlara, sadece mali hakları kullanma yetkisinin alıŖtırana ait olacağı savunulmaktadır²⁷. Gerekten FSEK m. mali haklara ilişkin olup manevi hakları

²⁴ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 167.

²⁵ Cinoğlu, **a.g.e.**, s. 54; Özge Yıldız, “alıŖanların Meydana Getirdiği Eserler”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 2014/2, s. 506.

²⁶ Yıldız, **a.g.m.**, s. 501.

²⁷ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 145-146; Öztan, **a.g.e.**, s. 242-244; Emre Gökyayla, “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nda Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 7, S. 1, 2005, s. 18-19 dpn. 41; Aya Akkayan Yıldırım, “4630 Sayılı Kanun Değişikliği ve GeliŖmeler IŖığında ‘Sinema Eseri’ ve ‘Sinema Eser Sahipliği’ ”, **Prof. Dr. Hayri Domanı’e 80. YaŖ Günü Armağanı**, C. I, Beta Yayınları, İstanbul 2001, s. 28; Yıldız, **a.g.m.**, s. 502.

kullanma yetkisinin işveren veya tüzel kişiye geçtiğinin kabulü mümkün gözükmemektedir²⁸.

Manevi haklar eser sahibine eser dolayısıyla tanınan doğrudan kişiliğe bağlı haklardır²⁹. Kişilik hakkı ile manevi hakların koruma konuları itibariyle içerikleri, kapsamı ve hukuki sonuçları çoğu zaman örtüşmez³⁰. Bununla birlikte genel kişilik hakkıyla arasındaki ilişki dolayısıyla manevi hakların çalıştıran veya tayin eden tarafından kullanılmaması gerek eser sahibi lehine yorum gerekse de işçi lehine yorum ilkesine uygun gözükmemektedir³¹.

C. Çalıştıranlara Tanınan Hakkın Hukuki Niteliği

1. Genel Olarak

Çalıştıranlara tanınan hakkın hukuki niteliği doktrinde tartışmalıdır. Öğretide bir görüşe göre burada mali hak sahipliği söz konusudur³². Bir başka görüş ise çalıştıranlara, çalışanlar dolayısıyla işçi tarafından meydana getirilen eserler üzerindeki mali haklara ilişkin tam kanuni ruhsat³³ tanındığı yönündedir³⁴. Kanuni ruhsat ise, eser üzerindeki mali hakları kullanma yetkisinin kanun hükmü gereğince hak sahibi kişi olarak gösterilen kişiye ait olmasıdır³⁵. Çalıştıranlara tanınan hakkın hukuki niteliğinin tam kanuni ruhsat olduğu zira çalışan tarafından meydana getirilen eser üzerindeki mali hak sahipliği kabul edildiğinde bunun işçi aleyhine olacağı haklı olarak ifade edilmektedir. Çalışanlara tanınan hakkın hukuki niteliğinin ruhsat olarak kabulü halinde, hem mali haklar özü itibariyle hak sahibinde kalacağından, eser

²⁸ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 145-146; Aksu, **a.g.m.**, s. 132.

²⁹ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 160-161.

³⁰ Kişilik hakkı ile eser yaratıcısının manevi haklarının ayrıntılı karşılaştırılması için bkz. Aksu, **a.g.m.**, s. 134 vd.

³¹ Yıldız, **a.g.m.**, s. 504.

³² Fülürya Yusufoglu, “Eseri Meydana Getirenlerin Mali Hak Sahibi Sayılmadıkları Haller”, **Bilgi Toplumunda Hukuk-Ünal Tekinalp’e Armağan**, C. II, Beta Yayınları, İstanbul 2003, s. 397-413; Şirin Aydıncık, **Fikri Haklara İlişkin Lisans Sözleşmeleri**, Arıkan, İstanbul 2006.

³³ FSEK’de “ruhsat” olarak düzenlenen kurum, lisans kurumunu ifade eder. Bkz. Yıldız, **a.g.m.**, s. 523, dnp. 141.

³⁴ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 234; Saibe Oktay Özdemir, “Fikri Nitelikteki Sınai Değerler Üzerindeki Haklar ile Bunlara İlişkin Verilen Lisansın Hukuki Niteliği”, **Prof. Dr. Ergun Özsunay’a Armağan**, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2004, s. 234; Aydıncık, **a.g.e.**, s. 46-47.

³⁵ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 230.

sahibi çalışan eser üzerindeki mali hakları başkasına devredebilme imkanına sahip olur, hem de mirasla intikali ve çalışanın eser üzerindeki mali haklara tecavüz edilmesi durumunda dava açması mümkün olabilecektir³⁶.

Bizim katıldığımız görüşe göre, madde metninin “hakların kullanılması” ifadesi karşısında çalıştıranlara, çalışanlar tarafından meydana getirilen eserler üzerindeki mali hakları kullanma yetkisi tanınmıştır³⁷. Şöyle ki, eser üzerindeki kök hak, eser sahibi çalışanda kalırken çalıştıran sadece FSEK’de sınırlı sayı prensibine göre düzenlenmiş olan işleme, çoğaltma, yayma, temsil, işaret, ses ve/veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletim hakkı ve pay ve takip hakkından ibaret mali hakları kullanma yetkisine sahip olmaktadır³⁸.

Çalıştıranların mali hak sahipliğini savunan görüş, çalışanların menfaatlerinin çalıştıranlarınki kadar göz önüne almadığından haklı olarak eleştirilmektedir. Bu sebeple, eseri meydana getiren çalışanın, gerek yaratma ilkesi gerekse de işçi lehine yorum ilkesi doğrultusunda eser üzerinde mali hakların da sahibi olduğunun, bu hakları kullanma yetkisinin ise kanun gereği işverene tanındığı bir çözüm önerilmektedir³⁹.

2. Çalıştıranların Kendilerine Tanınan Hak Çerçevesinde Dava Açma Hakkı

Eser sahibinin haklarına tecavüz halinde açabileceği davalar, tecavüzün ref’i (FSEK m. 66), tecavüzün men’i (FSEK m. 69) ve tazminat davaları (FSEK m. 70)dir. Buna karşılık FSEK’de ruhsat sahibinin dava hakkını düzenleyen bir hüküm mevcut değildir⁴⁰. Öğretide bir görüş ise sınai haklara ilişkin düzenlemeden hareketle ruhsat sahibinin, kullanma yetkisini haiz olduğu mali haklara ilişkin olarak üçüncü kişiler tarafından bir tecavüzün gerçekleştirilmesi durumunda, kendi menfaatlerini koruyucu ölçüde dava açabileceğini savunmaktadır⁴¹.

³⁶ Yıldız, **a.g.m.**, s. 524-525.

³⁷ Baygın, **a.g.m.**, s. 149; Gökyayla, **a.g.m.**, s. 16; Yıldız, **a.g.m.**, s. 523; Yavuz/ Alıca/ Merdivan, **a.g.e.**, s. 292-293.

³⁸ Yıldız, **a.g.m.**, s. 523.

³⁹ Yıldız, **a.g.m.**, s. 525.

⁴⁰ Yıldız, **a.g.m.**, s. 526

⁴¹ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 235; Yıldız, **a.g.m.**, s. 527.

3. Çalıştıranlara Tanınan Hakka Benzer Düzenlemeler

Eser üzerindeki mali hakların münhasıran eser sahibi tarafından kullanılacağına ilişkin kuralın istisnalarından birini, FSEK m. 10/f. 4 teşkil eder. Hüküm uyarınca birden fazla kişinin iştiraki ile meydana getirilen eser, ayrılmaz bir bütün teşkil ediyorsa bir sözleşmede veya hizmet şartlarında veya eser meydana getirildiğinde yürürlükte olan herhangi bir yasada aksi öngörülmediği takdirde birlikte eser üzerindeki haklar eser sahiplerini bir araya getiren gerçek veya tüzel kişi tarafından kullanılır. Bu kurala ise sinema eseri ile ilgili haklar bakımından istisna getirilmiştir. Burada her ne kadar “hizmet şartları” ibaresi ile memuriyet veya iş sözleşmesinden doğan bir çalışmaya işaret edilmişse de doktrinde bu türden bir ilişkinin varlığını kabulün isabetli olmayacağı savunulmaktadır⁴². Nitekim taraflar arasında bu yönde bir ilişki mevcutsa FSEK m. 18/2'nin uygulama alanı bulacağı ifade edilmektedir⁴³. Burada “eser sahiplerini bir araya getiren gerçek veya tüzel kişi” ibaresinden, işin organizasyonu yapan, gerekli mali kaynağı sağlayan kimsenin anlaşılması gerektiği belirtilmektedir⁴⁴.

Çalışmamız kapsamında değinilmesi gereken bir düzenleme de TBK m. 501 hükmüdür. Sipariş üzerine yayım sözleşmesi kenar başlıklı hüküm uyarınca, bir veya birkaç kişi, yayımcının belirlediği plana göre bir eser meydana getirmeyi üstlenirlerse, sadece sözleşmeyle kararlaştırılan ücrete hak kazanırlar, sözleşme konusu mali haklar ise yayımcıya ait olur. Burada TBK m. 501'in bir iş ilişkisi kapsamında meydana getirilen eserlere ilişkin olduğunu kabul edersek FSEK m. 18/2 ile bir çelişki oluşturmaktadır. Zira TBK'ya göre yayımcı bakımından bir hak sahipliği söz konusudur. Doktrinde, ortaya çıkacak ihtilaflar bakımından TBK m. 427 uyarınca FSEK m. 18/2'nin uygulanması önerilmektedir⁴⁵. Zira söz konusu hüküm açıkça hizmet buluşları üzerinde işçinin ve işverenin hakları, bunların kazanılması ile diğer sınaî ve fikrî mülkiyet hakları konusunda özel kanun hükümlerinin uygulanacağını düzenlemektedir.

⁴² Yıldız, **a.g.m.**, s. 527-528.

⁴³ Okutan Nilsson, **a.g.m.**, s. 489; Aydınçık, **a.g.e.**, s. 129.

⁴⁴ Okutan Nilsson, **a.g.m.**, s. 489.

⁴⁵ Yıldız, **a.g.m.**, s. 528.

III. İŞÇİNİN İŞ GÖRÜRKEN MEYDANA GETİRDİĞİ ESERLER ÜZERİNDEKİ HAKLARIN ÇALIŞTIRANLAR TARAFINDAN KULLANILMASININ ŞARTLARI

A. Eserin İşçi Tarafından Meydana Getirilmesi

Çalıştırının FSEK m. 18/2 uyarınca eser üzerindeki mali hakları kullanabilmesi için öncelikle eserin işçi tarafından meydana getirilmesi şarttır. Bu bağlamda iş sözleşmesi haricinde iş görme borcu doğuran eser, vekâlet veya yayım sözleşmesine göre çalışanlar işçi olmadıklarından, söz konusu sözleşmesel ilişkiler bağlamında FSEK m. 18/2 hükmü uygulama alanı bulmaz⁴⁶. Dolayısıyla çalışma ilişkisinin iş sözleşmesinden kaynaklanıp kaynaklanmadığının tespiti gerekir ki yukarıda ifade ettiğimiz üzere burada temel ölçüt “bağımlılık”tır⁴⁷. FSEK m. 18/2 işverene karşı hukuki/kişisel olarak bağımlı çalışan kişilerin meydana getirdikleri eserlere ilişkindir⁴⁸. Kısacası, çalıştıranlar ancak bağımlı çalışmanın bulunduğu durumlarda işçi tarafından meydana getirilen eserler üzerinde FSEK m. 18/2’ye dayanarak mali haklarını kullanabilirler.

B. Eserin İşin Görülmesi Esnasında Meydana Getirilmiş Olması

İşin görülmesi kavramı, işverenin işçinin meydana getirdiği eser üzerindeki hakları kullanma yetkisine sahip olup olmadığını tespit bakımından önem arz eder. Zira işçinin meydana getirdiği eser üzerindeki hakları kullanma yetkisinin FSEK m. 18/2’ye göre işveren tarafından kullanılabilmesi için eserin, işçi tarafından “işini görürken” meydana getirmiş olması ve meydana getirilen eser ile görülen iş arasında bir bağılılığın bulunması gerekir⁴⁹.

İşin görülmesi sırasında meydana getirilen eser, işçinin bağlı olduğu sözleşme uyarınca yerine getirmek zorunda olduğu görev alanına giriyorsa, esasen söz konusu

⁴⁶ Baygın, **a.g.m.**, s. 167; Aydınçık, **a.g.e.**, s. 122 dpn. 559; Akkayan Yıldırım, **a.g.m.**, s. 28; Yıldız, **a.g.m.**, s. 511.

⁴⁷ Bkz. s. 3.

⁴⁸ Yıldız, **a.g.m.**, s. 513.

⁴⁹ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 63.

eserin nerede ve ne zaman yapıldığının pek bir önemi yoktur⁵⁰. Nitekim diğer iş ilişkilerinden farklı olarak fikir ve sanat eserleri alanına giren çalışmalar yönünden, yer ve zaman itibariyle kat'i sınırların çizilemeyeceği ifade edilmektedir⁵¹.

Bununla birlikte işçinin meydana getirdiği eser ile iş arasında bir bağın bulunması gerekir. Yoksa işin görülmesi sırasında işverenin özel talimatı olmaksızın ve işin faaliyet alanı dışında bir eser meydana getirilmişse bu durumda eser üzerindeki hakları kullanma yetkisi bunu meydana getiren işçiye ait olur⁵². Söz gelimi, diş hekimi muayenehanesinde çalışan bir diş hekiminin yazdığı şarkı sözleri, eserle iş arasında bağlantı kurulamayacağından, eser üzerindeki hakları işçi diş hekimi kullanır; buna karşılık işverenin ise eser üzerindeki hakları kullanma yetkisi bulunmamaktadır.

C. Sözleşme veya İşin Mahiyetinden Aksinin Anlaşılması

FSEK m. 18/2'de esasen kanuni bir karine düzenlenmiştir⁵³. Zira hükümde çalışanların işini görürken meydana getirdiği eserlere ilişkin mali hakların işverenler tarafından kullanılacağı, ancak bunun aksinin sözleşmeyle kararlaştırılabileceği veya işin mahiyetinden anlaşılacağı ifade edilmiştir. Dolayısıyla tarafların anlaşması halinde işçinin yarattığı eser üzerindeki mali hakları kullanabileceğine dair bir sözleşme yapması mümkündür⁵⁴.

İşin mahiyeti kavramı ise doktrinde tartışmalı konulardan bir başkasını teşkil eder. Bir görüş, işin görülmesi esnasında meydana getirilmiş olsa da işin mahiyetinden aksinin anlaşıldığı durumlarda, hükmün uygulanmayacağını savunmaktadır⁵⁵. Bu bağlamda akademik özgürlüğün de sağlanması kaygısıyla bir

⁵⁰ Öztan, **a.g.e.**, s. 248; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 561; Cinoğlu, **a.g.e.**, s. 49.
⁵¹ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 63; Öztan, **a.g.e.**, s. 248-249.
⁵² Cinoğlu, **a.g.e.**, s. 50.
⁵³ Gökyayla, **a.g.m.**, s. 19 dpn. 41; Cinoğlu, **a.g.e.**, s. 58.
⁵⁴ Baygın, **a.g.m.**, s. 152; Yıldız, **a.g.m.**, s. 519.
⁵⁵ Yavuz/ Alica/ Merdivan, **a.g.e.**, s. 575-576 dpn. 13.

profesör her ne kadar profesör üniversitede çalışan olsa da ders notları, gördüğü iş kapsamında değerlendirilmemelidir⁵⁶.

Önceki kanun döneminde savunulan bir görüş ise, çalışanın eser üzerine sahip sıfatıyla adını koymasını işin mahiyetinden aksinin anlaşılacağı duruma örnek göstermektedir⁵⁷. Bugün FSEK'in kabul ettiği sisteme göre, adın belirtilmesi yetkisi, sınırlı sayıdaki manevi haklardan biri olup çalışana ait olduğundan mevcut sistemde savunulması mümkün gözükmemektedir⁵⁸.

Öğretide savunulan görüşlerden bir diğerine göre ise, konusu fikri çaba olan iş ilişkisinin içinde bulunmakla birlikte, fikrini bağımsızca ifade edecek konumda olan kişi yönünden söz konusu karine bertaraf olur. Yine bir başka görüşe göre, iş sözleşmesinde, işçinin meydana getireceği eserin nasıl değerlendirileceği konusunda bir hüküm yoksa, işletmenin ve işin amacına, meydana getirilen eserin işveren için ifade ettiği anlama bakılmalıdır⁵⁹.

⁵⁶ Yıldız, **a.g.m.**, s. 521.

⁵⁷ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 64.

⁵⁸ Yıldız, **a.g.m.**, s. 522.

⁵⁹ Gökyayla, **a.g.m.**, s. 19 dpn. 41; Yıldız, **a.g.m.**, s. 522.

SONUÇ

İşçinin iş görülmesi sırasında meydana getirdiği eserler konulu çalışmamızda FSEK m. 18/f. 2' yi ele aldık. Hükümde, her ne kadar çalışanlarca işlerini görürken meydana getirdikleri eserler üzerindeki hakların bunları çalıştıran veya tayin edenlerce kullanılacağı ifade edilmişse de buradan sadece mali hakları kullanma yetkisine sahip oldukları anlaşılmalıdır. Bunun yanı sıra hükmün “hakların kullanılması” kenar başlığından çalıştıranlara mali hak sahipliği bahşedilmediğini buna karşılık kural olarak çalışanlar tarafından meydana getirilen eserler üzerindeki mali hakları kullanma yetkisine sahip oldukları anlaşılmalıdır. Ayrıca hükümde işçi ibaresi kullanıldığından ve iş sözleşmesi haricinde iş görme borcu doğuran eser, vekâlet veya yayım sözleşmesine göre çalışanlar işçi olmadıklarından, söz konusu sözleşmesel ilişkiler bağlamında FSEK m. 18/2 hükmünün uygulama alanı bulmayacağını ifade edebiliriz.

KAYNAKÇA

- Akkayan Yıldırım, Ayça : “4630 Sayılı Kanun Değişikliği ve Gelişmeler Işığında ‘Sinema Eseri’ ve ‘Sinema Eser Sahipliği’ ”, **Prof. Dr. Hayri Domaniç’e 80. Yaş Günü Armağanı**, C. I, Beta Yayınları, İstanbul 2001, s. 1-45.
- Aksu, Mustafa : “Eser Yaratıcısının Eseri Üzerindeki Manevi Hakları (Eser Yaratıcısı Kişilik Hakkı) ile Genel Kişilik Hakkı İlişkisi Üzerine Bir Deneme”, **Prof. Dr. Rona Serozan’a Armağan**, C. I, On İki Levha, İstanbul 2010, s. 121-158.
- Arslanlı, Halil : **Fikri Hukuk Dersleri II**, İstanbul 1954.
- Aydıncık, Şirin : **Fikri Haklara İlişkin Lisans Sözleşmeleri**, Arıkan, İstanbul 2006.
- Baygın, Cem : “Fikri Hukukta Yaratıcı Eser Sahibi ve Eser Üzerindeki Mali Hakları Kullanmaya Kanunen Yetkili Sayılan Kişiler”, **Prof. Dr. Ömer Teoman’a 55. Yaş Günü Armağanı**, C. I, Beta Yayınları, İstanbul 2002, s. 145-174.
- Bozbel, Savaş : **Fikri Mülkiyet Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2015.
- Canbolat, Talat : “Fikri ve Sınai Haklar Yönünden İşçi Kavramı”, **Fikri Mülkiyet Hukuku Yıllığı**, Ed.Tekin Memiş, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012, s. 31-71.
- Centel, Tankut : “Türk Borçlar Kanunu’nda Hizmet Sözleşmelerinin Tanımı ve Kurulması”, **TİSK Akademi**, 2011.

- Cinoğlu, Funda : **Eser Üzerinde İşverenin Hak Sahipliği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.
- Çelik, Nuri / Caniklioğlu,
Nurşen/ Canbolat, Talat : **İş Hukuku Dersleri**, 29. bs., Beta Yayınları, 2016 İstanbul.
- Çelik, Nuri : **İş Hukuku Dersleri**, Beta Yayınları, 26. bs., 2013, İstanbul.
- Gökyayla, Emre : “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nda Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 7, S. 1, 2005, s. 1-28.
- Güzel, Ali : “Fabrikadan İnternet’e İşçi Kavramı ve Özellikle Hizmet Sözleşmesinin Bağımlılık Unsuru Üzerine Bir Deneme”, **Prof. Dr. Kemal Oğuzman’a Armağan**, Ankara 1997, s. 83-126.
- Okutan Nilsson, Gül : “Türk Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda Tüzel Kişinin Eser Sahipliği Sorunu”, **Uğur Alacakaptan’a Armağan İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları**, İstanbul 2008, s. 469-500.
- Oktay Özdemir, Saibe : “Fikri Nitelikteki Sınai Değerler Üzerindeki Haklar ile Bunlara İlişkin Verilen Lisansın Hukuki Niteliği”, **Prof. Dr. Ergun Özsunay’a Armağan**, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2004, s. 571-598.
- Öztan, Fırat : **Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku**, Ankara 2008.
- Süzek, Sarper : **İş Hukuku**, 12. bs., Beta Yayınları, İstanbul 2016.

- Tekinalp, Ünal : **Fikri Mülkiyet Hukuku**, 5. bs., Vedat Kitapçılık, İstanbul 2012.
- Yavuz, Levent/ Alica,
- Türkay / Merdivan, Fethi : **Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu**, C. I, Seçkin, Ankara 2013.
- Yıldız, Özge : “Çalışanların Meydana Getirdiği Eserler”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 2014/2, s. 497-540.
- Yusufoğlu, Fülürya : “Eseri Meydana Getirenlerin Mali Hak Sahibi Sayılmadıkları Haller”, **Bilgi Toplumunda Hukuk-Ünal Tekinalp’e Armağan**, C. II, Beta Yayınları, İstanbul 2003, s. 397-413.